

Recenzije, prikazi

Horward E. Freeman, Russell R. Dynes, Peter H. Rossi, William Foots Whyte Ed.

APPLIED SOCIOLOGY: Roles and Activities of Sociologists in Diverse Setings,

Jossey-Bass Publishers, 1983; str. 466

Američko sociološko udruženje (ASA) oformilo je poseban komitet za profesionalne mogućnosti primijenjene sociologije. Komitet je radio 3 godine i animirao veliki broj istaknutih sociologa, te krajem 1981. g. organizirao konferenciju u Washingtonu DC. Knjiga koju imamo pred sobom produkt je takvog zajedničkog rada. Posebna naznaka da je to oficijelna publikacija ASA, bitna je utoliko, jer nam skreće pažnju na sistematski organiziranu znanstvenu aktivnost profesionalnog udruženja, te osvjetljava jednu dimenziju profesionalnog rada, za koju postoji veliki interes kod značajnog broja sociologa.

Knjiga se sastoji od tri tematske cjeline. Prvi dio analizira sadašnje stanje primijenjene sociologije. Drugi je posvećen radnim ulogama sociologa u različitom okruženju. Posljednji dio ukazuje na promjene koje treba učiniti u obrazovanju sociologa da bi bili bolje osposobljeni za aplikativni rad.

U predgovoru prvog dijela uz historijsku dimenziju razvoja daje se i opća ocjena sadašnjeg stanja primijenjene sociologije. Osnovna konstatacija je, da sociologija kao disciplina nije dovoljno razvila svoju primjenu. Način obrazovanja sociologa nije primjeren zahtjevima neakademskog okruženja. Legitimitet profesije za primijenjeni rad, i njena prepoznatljivi-

vost izvan akademskog sistema je slaba, te je tako smanjena mogućnost profesionalne karijere izvan obrazovnog sistema. Uopće, sudbina discipline ovisi o sposobnosti i odlučnosti sociologa da razviju jaku primjenu.

Rossi i Whyte pokazuju što je to primijenjena sociologija, analizirajući različite tipove aplikativnog rada sociologa. Postoje tako aplikativna sociološka istraživanja, socijalni inženjering i klinička sociologija. U aplikativna istraživanja spadaju opisne, analitičke i evaluativne studije, među kojima je vrlo teško povući granicu jer se obično međusobno nadopunjuju. Socijalni inženjering je upotreba sociološkog znanja i podataka za dizajniranje promjena u različitim sferama (organizacijama, institucijama, grupama itd.). Socijalni inženjering vrlo lako postaje socijalna kritika, a kada se kritika upućuje cijeloj populaciji kao akcija za globalne promjene, to se onda više ne može nazvati primijenjenom sociologijom. Klinička sociologija je upotreba sociološkog znanja u popravljaju postojećeg i davanju savjeta, konzultacija individuama, grupama i organizacijama.

Uloga teorije u primijenjenoj sociologiji fundamentalno je pitanje oko kojeg već tradicionalno nastaju nesporazumi. Akademski sociolozi kritiziraju primijenjene za nedovoljnu fundiranost njihovog rada na teorijama i uopće za tretiranje teorijskih pitanja kao superfluidnih. S druge strane, primijenjeni sociolozi i donosioci odluka naglašavaju da su teorije često toliko apstraktne i fluidne te ne mogu poslužiti za direktnu primjenu. Rascjep koji nastaje u tretiranju teorije između tradicionalne i primijenjene sociologije produkt je određenog historijskog razvoja. Novi

trend treba integrirati teoriju u primijenjenu sociologiju, ali i empirijska znanja, akumulirana u primijenjenim istraživanjima, povezati s teorijskom konstrukcijom, kako bi se teorija razvijala na temeljima novih saznanja.

Analiza trendova u zapošljavanju sociologa predstavlja primjer dobre aplikativne studije. Ovdje se prezentiraju podaci o ponudi sociologa na tržištu rada, zatim o mjestima gdje se zapošljavaju u periodu od 1972—80. Na temelju poznatih trendova ponude i potražnje načinjena je ista projekcija za period do 1990. g. Iz ovoga rada slijedi zaključak da će potražnja za sociolozima u akademskom sistemu padati, dok će se potražnja za sociolozima izvan sveučilišta povećavati za 4%. Projekcija ponude i potražnje upozorava da do 15% sociologa neće moći naći posao. Ovo ujedno upućuje na smjer u kojem promjene moraju ići u obrazovanju sociologa da bi zadovoljili novi tip potražnje i, opravdavajući svoj rad, još povećali potražnju.

Drugi je tematski blok posvećen različitim primjerima aplikativnog rada sociologa. Tako i 16 aplikativnih sociologa iz vrlo različitih područja opisuje svoj rad, znanje koje im najviše koristi i daju komentare o zadovoljstvu i frustracijama u svom radu. Najpotrebnija su im i prosto nezamjenjiva znanja iz istraživačke metodologije. Važna im je također sposobnost komuniciranja s nesociolozima i sposobnost za interdisciplinarni rad. Većina njih nalazi da je njihov rad zanimljiv, stimulativan i koristan, ali da ima malo utjecaja na donošenje odluka. Zajednički uzrok frustracija je izolacija od discipline, svojih kolega i općeg niskog statusa primijenjene sociologije. Zajednički osjećaj primijenjenih sociologa je, da

obrazovne ustanove i akademski sociolozi pokazuju visok stupanj nebrige i nezainteresiranosti za primijenju. Takav stav akademskih sociologa proizlazi iz zastarjelog shvaćanja sociologije kao samo akademske discipline. Zaboravlja se da i primijenjena sociologija ima svoju tradiciju od Durkheima pa nadalje.

Treća tematska cjelina je posvećena promjenama koje se moraju izvršiti u obrazovanju sociologa da bi bili osposobljeni za primijenjenu sociologiju. Mogućnost zapošljavanja sociologa danas i u budućnost je u neakademskim institucijama. Sociolozi će se naći u birokratskom okruženju, državnim, federalnim i lokalnim institucijama te raznim drugim organizacijama. Tip njihovog posla bit će bitno drugačiji od imagea profesionalno autonomnog znanstvenika ili socijalnog komentatora. Bit će usmjereni na konkretne probleme. Zbog toga je i nužna drugačija obrazovna priprema za primijenjeni rad. Osim općeg teorijskog i posebno dobrog metodološkog znanja neophodno je da primijenjeni sociolozi dobiju specijalistički trening. To znači ne samo da nešto znaju, već da to što znaju u određenoj situaciji mogu kreativno, optimalno upotrijebiti. Ovdje se dakle radi o vještini primjene savladanog teorijskog i metodološkog znanja. Aplikativni sociolog treba proći kroz trening za različite aplikacije. U taj trening ulazi i sposobnost promatranja, intervjuiranja, terenskog rada, te osposobljenost za komunikaciju s klijentelom — nesociolozima, kao i pripremljenost na norme birokratske organizacije.

Generalna ocjena koja se provlači kroz sve radove relativno velikog broja autora u ovoj publikaciji, je nužnost da se snažnije razvije primijenjena sociologija. Autori nigdje ne

postavljaju pitanje društvene okoline ili odnosa discipline s nosiocima moći u društvu. Krivnju za nedovoljnu razvijenost primijenjene sociologije oni traže isključivo unutar svoje discipline, kao što i rješenja traže u drugačijem obrazovanju sociologa. Sama činjenica da su autori vrlo poznati sociolozi s aplikativnim i akademskim iskustvom, govori da je to zahtjev postavljen u okruženju gdje primijenjena sociologija ima svoje mjesto pod suncem i gdje se u stvari radi prvenstveno o stupnju, kvaliteti i smjeru njena bržeg razvoja. Ovo je samo dokaz i primjer kako se aplikativna sociologija nametnula i vrši pritisak na akademsku orijentaciju koja dominira u obrazovnom sistemu. Stara dilema o sociologu kao »servant of power« ili socijalnom kritičaru davno je napuštena u američkoj sociologiji. Postavljaju se nova pitanja i zahtjevi kako unaprijediti disciplinu da postane profesija, što znači da ima primjenu. Zavidan broj prezentiranih aplikacija ukazuje tek na činjenicu da su te mogućnosti nesagledive, jer se sve dešava u društvenom okruženju i ima svoju strukturu, uzroke i posljedice, te se dade razumjeti, popravljati i mijenjati.

Knjigu preporučujemo svakom sociologu kao i svima koje sociologija zanima. Ona nam omogućuje da vidimo neiscrpane mogućnosti profesije kojom se bavimo.

Željka Šporer

Vladimir Arzenšek

STRUKTURA I POKRET

Centar za filozofiju i društvenu teoriju, Beograd, 1984; 141 str.

Knjiga je koncipirana u dva dijela. U prvom, »Radnici i klasna struk-

tura društva«, koji se sastoji od rezultata desetgodišnjih istraživanja, prikazan je položaj radnika u procesu rada, u radnoj organizaciji i u širem društvu. Izvršena je podjela na četiri socioprofesionalne grupe; to su radnici, administrativni službenici, stručnjaci i rukovodioci.

Struktura moći u našim privrednim poduzećima (distribucija nije promijenjena ni nakon institucionalnih promjena) pokazuje da je karakter socijalnog sistema organizacije oligarhijski. Industrijska birokracija dominira nad radnicima, samoupravnim organima i političkim organizacijama. O tome svjedoče i mišljenja članova radničkih savjeta (str. 11). Iz percepcije socioprofesionalnih grupa o vlastitoj nemoći vidimo da je veoma malen utjecaj radnika, tehničke inteligencije i kancelarijskih službenika na procese odlučivanja. Kod ovih je grupa prisutan i visok stupanj alijeniranosti, koji proizlazi iz stupnja slaganja sa stavovima o radu kao sredstvu preživljavanja, o novcu kao najvažnijoj nagradi i o radu kao nužnom zlu. Rezultati istraživanja također pokazuju prisutnost nekreativnosti, monotonije rada, malog zadovoljstva u poslu i slabe identifikacije sa poduzećem.

Iako je velika većina zaposlenih formalno učlanjena u sindikat, 90% nekvalificiranih radnika u istraživanju iz 1980/81, izjavljuje kako nisu članovi sindikata. Participacija rukovodilaca i stručnjaka u sindikatu mnogo je veća od ostalih dviju socioprofesionalnih grupa. Analiza percepcije različitosti interesa pokazuje da su interesi funkcionera sindikata usklađeniji sa interesima uprave, nego sa interesima radnika. Polovica radnika misli da su njihovi interesi drukčiji od interesa funkcionera sindikata, a